Hlavní rizikové oblasti používání ukazatele rentability vložených prostředků při rozhodování[#]

Marie Míková^{*}

Článek navazuje na článek *Harmonizace účetního výkaznictví z pohledu finanční analýzy se zaměřením na výnosnost* (Míková, 2006).

Hlavní rizikové oblasti

Při používání ukazatele rentability vložených prostředků je třeba brát v úvahu tři hlavní rizikové oblasti (Jones, 2006):

- a) Omezenou vypovídací schopnost absolutních číselných výsledků.
- b) Pravidlo konzistence.
- c) Existenci dalších metod hodnocení činnosti podniku.

ad a) Omezená vypovídací schopnost absolutních číselných výsledků (ukazatelů).

Řízení vyžaduje vyjádření ekonomických jevů pomocí číselných ukazatelů. Ukazatele se člení podle několika formálních hledisek. Za základní je považováno členění na absolutní a relativní. Absolutní ukazatele vyjadřují určitý jev bez vztahu k jinému jevu (např. objem vyrobené produkce, spotřeba materiálu, zisk aj.). Skutečné hodnoty těchto ukazatelů se buď přímo zjišťují, nebo se odvozují, tj. počítají se ze zjištěných hodnot jiných ukazatelů (absolutním odvozeným ukazatelem je např. zisk).

Naproti tomu relativní ukazatele zobrazují vztah dvou různých jevů a jejich číselná hodnota vyjadřuje velikost jednoho jevu na měrnou jednotku jevu jiného. Mezi takovéto ukazatele patří ukazatele rentability, ukazatele návratnosti aj.

Vedoucí pracovníci činí často rozhodnutí pouze na základě srovnání absolutních ukazatelů, aniž by věděli, jak se k výsledkům došlo (struktura výpočtu) a jak se tyto výsledky vztahují k jiným souborům numerických údajů. Toto pak může vést k chybným rozhodnutím, pokud nenásleduje dodatečné vysvětlení smyslu výsledků – např. zda údaje srovnávají výrobky, útvary, podnik či odvětví.

Při komplexním hodnocení příslušného procesu je třeba určit i logické a kvantitativní vazby ukazatelů, tzn. vymezit systém ukazatelů.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

^{*} Doc. Ing. Marie Míková, CSc. – proděkanka pro pedagogickou a studijní činnost, docentka; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <mikova@vse.cz>.

ad b) Druhou rizikovou oblastí je správné uplatnění pravidla konzistence.

Pravidlo konzistence stanoví, že přírůstky mezi dvěma obdobími jsou důležitější než absolutní hodnoty. Toto je základna, ze které byla rentabilita vložených prostředků odvozena. Rentabilita vložených prostředků měří srovnatelné údaje za určité období a je proto důležité měřit stejné údaje se stejnými obdobími. Jakmile je zvolena metoda srovnání, základní pravidla musí zůstat konzistentní. Uvedená tabulka ilustruje, jak např. změny pravidel ovlivňují rentabilitu vložených prostředků. Jestliže při výpočtu rentability vložených prostředků v r. 2005 byl použit čistý zisk a celková aktiva, pak rentabilita činila 17,3 %. Při srovnání stejných údajů pro rok 2006 byl výsledek 19,2 % neboli nárůst o 1,9 bodu. Avšak kdyby byl čitatel změněn na zisk před zdaněním a započtením úroků, pak by výpočet byl 38,5 %, což je nárůst o 21,2 bodů. Toto velmi zjednodušeně ilustruje potřebu používat stejně strukturovaný soubor dat. Pokud nastanou nějaké změny mezi srovnávanými obdobími, musejí být změněny konzistentně. Konzistence mezi obdobími je podmínkou pro přesná rozhodnutí.

Tab. 1: Změny pravidel a vliv na výsledky rentability vložených prostředků

Položka	rok 2005	rok 2006
zisk	45 000 Kč	50 000 Kč
zisk před zdaněním a úroky (EBIT)	93 000 Kč	100 000 Kč
celková aktiva	260 000 Kč	260 000 Kč
zisk/celková aktiva	45 000 / 260 000 = 17,3 %	50 000 / 260 000 = 19,2 %
EBIT/celková aktiva	93 000 / 260 000 = 35,8 %	100 000 / 260 000 = 38,5 %

ad c) Třetím bodem pozornosti je nutnost brát v úvahu i jiné metody hodnocení činnosti.

Ačkoliv je rentabilita vložených prostředků důležitým barometrem finančního úspěchu, není to jediná technika. Další podpůrné analýzy jako např. podíl podniku na trhu, vyhlídky jeho oboru a další poměrové ukazatele musí být rovněž brány v úvahu při hodnocení podniku.

V podnicích průmyslově vyspělých zemí se doporučuje při výpočtech ukazatele rentability (např. pro hodnocení činnosti jednotlivých složek podniku tzv. divizí či ziskových středisek) použít pouze údaje, které jsou ovlivnitelné daným vedoucím. Jiné údaje, na jejichž vývoj vedoucí nemá vliv, by mohly vést k chybným rozhodnutím a mohly by přinutit daný úsek učinit rozhodnutí, která by byla škodlivá pro danou činnost, např. zvednout ceny pro dosažení plánované rentability vložených prostředků. V podnicích průmyslově vyspělých zemí se navrhuje, aby se použil při výpočtu ukazatele rentability vložených prostředků zisk před zdaněním (jako čitatel) pro vnitropodnikové útvary a čistý zisk pro celý podnik (společnost). Je to z toho důvodu, že se podíl daně obtížně stanoví pro jednotlivé složky podniku. Pro celkové hodnocení podniku by se měl použít čistý zisk. Navíc se doporučuje, aby pro kratší období než 1 rok (např. čtvrtletí) se použily jako jmenovatel údaje z rozvahy ke konci příslušného období. Pro roční období, popř. období delší než rok by se měly použít údaje roční závěrečné rozvahy nebo průměr počátečních a konečných rozvah či jiné variace.

Absolutní míry nejsou tak důležité jako přírůstkové změny, k nimž dojde mezi dvěma obdobími.

Pro úspěšné využívání ukazatele rentability vložených prostředků v rozhodovacím procesu se doporučuje vytvořit tyto základní podmínky:

- Definovat, jak se má počítat rentabilita vložených prostředků na různých stupních podniku a v různých použitích.
- Správně stanovit zásady a postupy pro výpočet rentability vložených prostředků.
- Určit interní a externí faktory, které ovlivňují rentabilitu vložených prostředků.
- Zhodnotit jak interní, tak externí faktory z hlediska jejich významu pro výkonnost organizace a velikost rizika.
- Vysvětlovat zaměstnancům podniku význam rentability vložených prostředků.
- Orientovat využitelnost rentability vložených prostředků hlavně na dlouhodobé cíle.
- Spojit rentabilitu vložených prostředků s dalšími poměrovými ukazateli (nedávat hlavní důraz pouze na rentabilitu vložených prostředků, protože by to mohlo vést k manipulacím ke zvýšení tohoto ukazatele).
- Pro zajištění srovnatelné analýzy udržovat konzistenci při hodnocení rentability vložených prostředků.

Jak analyzovat odchylky mezi plánovanou (rozpočtovanou) a skutečnou výší v rentabilitě vložených prostředků popř. trendy vývoje

Často je nutné řešit, která část rentability vložených prostředků (vložené prostředky či zisky) způsobila odchylky v rentabilitě vložených prostředků. Proto musí být analyzovány obě složky. Srovnáním skutečných výsledků s rozpočtovanými nebo skutečných výsledků ve dvou obdobích může být odchylka vysvětlena. Tím, že vedoucí zná důvod odchylky, může přerozdělit zdroje a změnit provozní postupy pro zajištění pozitivních odchylek v rentabilitě vložených prostředků namísto negativních.

Pro výpočet odchylky celkových aktiv je nejdříve rozpočtovaný čistý zisk dělen rozpočtovanými celkovými aktivy.

Příklad:

	skutečnost	rozpočet	odchylka
celková aktiva	260 000 Kč	240 000 Kč	+20 000 Kč
čistý zisk	50 000 Kč	58 100 Kč	-8 100 Kč
rentabilita celkových aktiv	19,2 %	24,2 %	-5,0 %

$$\frac{58\,100}{240\,000} \cdot 100 = 24,2 \%,$$

dále je dělen skutečnými celkovými aktivy:

$$\frac{58\,100}{260\,000} \cdot 100 = 22,3 \%.$$

Nepříznivá odchylka celkových aktiv je 1,9 % bodu.

Pro výpočet odchylky čistého zisku je rozpočtovaný čistý zisk dělen skutečnými celkovými aktivy:

$$\frac{58\,100}{260\,000} \cdot 100 = 22,3 \%,$$

dále je skutečný čistý zisk dělen skutečnými celkovými aktivy:

$$\frac{50\,000}{260\,000} \cdot 100 = 19,2 \%.$$

Nepříznivá odchylka čistého zisku je 3,1 % bodu. Odchylka celkových aktiv 1,9 % bodu a odchylka čistého zisku 3,1 % bodu dávají dohromady odchylku rentability vložených prostředků – 5 % bodu. Takováto srovnání mohou být rovněž učiněna za různá období. Tato analýza je vhodná při zjišťování negativních a pozitivních změn a slouží jako podklad pro přijímání rozhodnutí k jejich nápravě (jaké opatření je nutné přijmout pro zlepšení).

Závěr

Pro správné využití ukazatele rentability vložených prostředků při rozhodování je nutné vytvořit tyto základní předpoklady:

- Zavést do praxe takovou organizační strukturu podniku, která by umožnila analyzovat jednotlivé složky rentability vložených prostředků.
- Stanovit kritéria pro měření rentability vložených prostředků, tj. přesně stanovit obsah čitatele a jmenovatele (zisk a vložené prostředky).
- Vymezit obsah výnosy a náklady pro stanovení způsobu zvýšení ziskovosti.
- Stanovit cíle pro výši rentability celkových aktiv pro jednotlivé vnitropodnikové útvary i pro celý podnik s použitím takových kritérií jako např. minulé srovnání, obvyklé výsledky v celém odvětví, budoucí očekávané výsledky atd.
- Stanovit normy pro ziskovost a rychlost obrátu. Pravidelně přehodnocovat rozvahu pro zjištění skutečné hodnoty vložených prostředků pro výpočet rentability vložených prostředků.
- Určit strategii pro růst zisku, který závisí méně na růstu prodejů (tržeb) a více na schopnosti aktiv produkovat zisk.
- Stanovit strategii, která určuje, zda investovat či omezit takové investice do vnitropodnikových útvarů, které jsou pod normami rentability vložených prostředků.

Literatura:

- [1] Jones, M. (2006): *Financial Accounting*. New York, Wiley, 2006.
- [2] Míková, M. (2006): *Harmonizace účetního výkaznictví z pohledu finanční analýzy se zaměřením na výnosnost*. Český finanční a účetní časopis, 2006, roč. 1, č. 1, s. 50-55.

Hlavní rizikové oblasti používání ukazatele rentability vložených prostředků při rozhodování

Marie Míková

ABSTRAKT

Článek poukazuje na tři hlavní rizikové oblasti používání ukazatele rentability vložených prostředků při rozhodování. Dále je v článku nastíněno, jak analyzovat odchylky mezi plánovanou (rozpočtovanou) a skutečnou výší v rentabilitě vložených prostředků a předpoklady pro využití ukazatele rentability vložených prostředků při rozhodování.

Klíčová slova: Rentabilita vložených prostředků; Finanční rozhodování; Rizikové oblasti

Main risk areas in using return on investment in financial decision making

ABSTRACT

This paper describes three main risk areas in using return on investment in financial decision making. The paper also shows how to analyze differences between planned and actual size of return on investment and preconditions for using return on investment in financial decision making.

Key words: Return on investment; Financial decision making; Risk areas.

JEL classification: M41.